

הלכות תפילה סימן פט

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק כ]

דהליקה בדרך הוי קענסק בענדיקוי⁽²⁶⁾ וכי, ויתפלל בדרך⁽²⁷⁾.

26) ולצורך מצוה, כתב להלן (ס"ק לו) שחפצי שמים מותר לעשותם קודם התפילה.

ולנסוע למקום מיוחד כדי להתפלל שם, כגון לכותל המערבי, כתבו הגר"ח קניבסקי (נקיות וכבוד בתפילה תשובה קו בסוף הספר) ובשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ז תשובה ז) שמוותר.

27) וכן כשיש שעה מסוימת שהאוטובוס או הרכבת נוסעים ובמקומו אין מניין עד אותו זמן, כתב הל"קט הקמח (החדש, ס"ק לז) שהוא כשעת הדחק ומותר לו לצאת לדרך.

ואדם החושש שאם ימתין עד לאחר התפילה יהיו עיכובים בדרך, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' יט) שיכול לצאת לדרך קודם התפילה, ויאמר תחילה ברכות השחר, וכשיגיע למחוז חפצו יתפלל במנין.

[משנ"ב ס"ק כא]

וְאֶפְלוּ טַעֲמָהּ בְּעֵלְמָא אֲסוּרָה⁽²⁸⁾.

28) ומי שהותר לו לאכול, הסתפק הגרש"ז אייערבך (שש"כ פנ"ב הע' לט) אם ראוי להדר לאכול מאכל שיסיפק לו גם אם יאכל ממנו רק פחות מכזית, וכן כשאוכל כזית, האם ראוי לאוכלו ביותר משיעור יבדי אכילת פרס'.

[משנ"ב ס"ק כב]

אין שום צד להקל בזה קדם התפילה⁽²⁹⁾.

29) ובזמנינו שכל העולם שותים עם סוכר וכמעט שאי אפשר בלי זה, הורו הגר"י קניבסקי והגרש"ז אייערבך (ארחות רבנו ח"א עמ' נו) שמוותר. והדעת תורה (ס"ג) הוסיף, שמתעם זה מותר גם קפה עם חלב. והערוך השלחן (ס"ג) כתב שהעולם נוהגים היתר בחלב מפני שבא רק להטעים את המים. וכן הורו הגרש"ז אייערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ב ס"ב) והגר"ש אלישיב (הערות על מסכת ברכות י, ב).

ומשקאות קלים ומוגזים, דעת הגר"ש אלישיב (פניני תפלה עמ' נו) שמוותר, אך משקאות חשובים כיון ובירה, אסור.

[משנ"ב ס"ק כג]

ומקל מקום טוב ש'אימרו מתחלה על-כף-פנים פ'רשת "שמע ישקאל"⁽³⁰⁾.

30) ומשמע שאין זה חיוב וגם די בקריאת הפרשה הראשונה, וכן מפורש בספרו מחנה ישראל (פ"ב ה"ב) שכתב שיקרא על כל פנים פרשה ראשונה [יש לעיין בדבריו בביה"ל (ד"ה ולא) אם כוונתו רק לפרשה הראשונה]. אמנם, בספרו נדחי ישראל (פ"ח ה"א) כתב: "אבל אם לא קרא קריאת שמע והניח תפילין, אפילו אם חלש לבו אסור, כיון שיש עליו חיוב דאורייתא", ובאר הגרש"ז אייערבך

(שיח הלכה אות כ) שצריך לומר ששם מדובר באכילה ממש, וכאן במשנ"ב מדובר רק בטעימה, שעל זה כתב רק ש"טוב" שיקרא קריאת שמע כדי שיקבל עול מלכות שמים.

והוסיף בשיח הלכה (שם), שלפי דברי הגרש"ז אייערבך כיון שאינו חייב בקריאת שמע אלא רק טוב שיקרא, יש לכוון שלא לצאת ידי חובה בקריאת שמע זו, כדי שיוכל אחר כך לקרוא בברכותיה [וראה מה שכתבנו לעיל סי' מו ס"ק לא]. מאידך, דעת הגר"ש אלישיב (פניני תפלה עמ' נח) שבקריאת שמע זו יחזא ידי חובה בצריך לכוון בה, ולא מספיק שיקבל עליו עול מלכות שמים.

[משנ"ב ס"ק כג]

כ'יין שלא התפלל לא הגיע ע'דין זמן קדושי⁽³¹⁾.

31) וכל זה הוא לאדם בריא שדי לו בשתייה, אמנם חולה שלצורך רפואתו הותר לו לאכול קודם התפילה, כתב בביה"ל לקמן (סי' רפט ס"א ד"ה חובת) שצריך לקדש קודם לכן. וראה מה שכתבנו שם.

ולענין אשה האוכלת קודם התפילה, האם צריכה לקדש תחילה, ראה מה שכתבנו לקמן שם ס"ק ז.

[משנ"ב ס"ק כד]

א'על-פ'י ש'אינו ח'ולה ג'מור ש'רי⁽³²⁾, וכל-ש'כן ש'מותר לשתות ק'דם התפילה ה'רקות וש'קיים ל'רפואה⁽³³⁾.

32) וקטנים אפילו שהגיעו לחינוך, כתב לקמן (סי' קו ס"ק ד) שמוותר לתת להם לאכול קודם התפילה ואסור לענותם, וראה מה שכתבנו לקמן סי' רסט ס"ק א.

33) וכן לאכול ויטמינים כדי לחזק את הגוף, כתב הערוך השלחן (סכ"ד) שמוותר.

ולעסוק בפעילות גופנית לחלץ עצמותיו כדי לחזק את גופו, הורה הגר"ח פ' שיינברג (תפילה כהלכתה פ"ו סכ"ג) שאם אי אפשר לעשותה לאחר התפילה מותר גם לפני התפילה, והוסיף (שם עמ' תקמ) שאין צריך לקרוא קריאת שמע תחילה, שכן אכילה אף שהיא לרפואה היא מעשה של גאווה, אבל חילוץ עצמות לרפואה אין ניכר בו כל כך גאווה.

וללעוס דבר מתוק שאינו בולעו, כתב במשנ"ב לקמן (סי' צ ס"ק מה) שמוותר ללעוס לאקעריץ [צמח הממתיק] כדי שלא יצטרך לרוק בבית הכנסת, שאין בזה גאווה, וגם שאינו בולעו.

[משנ"ב ס"ק כז]

ד'כתוף ה'חצי ש'עה א'סור ל'תחיל ל'אכל⁽³⁴⁾.

34) ולאכול בתענית ציבור קודם עלות השחר, כתב השו"ע לקמן (סי' תקסד ס"א) שמוותר עד עלות השחר, וכתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה פו) שגם שם מותר להתחיל רק עד חצי שעה קודם עלות השחר, שתמיד מותר להתחיל לאכול סעודה רק עד חצי שעה לפני עלות השחר.

הלכות תפלה סימן פט

באר הגולה

וטוב להחמיר בזה (תורת משה סי' י"ח), (כא) *ולא לאכל ולא לשתות, אכל (כב) כמים (יב) (יג) מותר לשתות קדם תפלה, בין בחל ובין (יב) (כג) בשבת ויום-טוב, *וכן אכלים ומשקין לרפואה (יד) (כה) מותר: ד *להצמא (כה) ותרגע הרי הם בכלל החולים; אם יש בו זכלת לבנו דעתו ותפלה, ואם לאו, אם רצה אל תפלה עד שיאכל (יד) (כו) וישתה: ה *ואם (כו) התחיל לאכל קדם עלות השחר

י"ט פ"ט ס"ו ט"ו בשם אבי העזרי ושא"ר פוסקים ל' הרמב"ם פרק ה' מהלכות תפלה מ' רמב"ם פ"ט לגרסת הבית יוסף

שערי תשובה

שהעבור עושים תקנייה חפץ בו כו' ע"ש בסדה"י. ועין בפרי"ח כאן דמיתי ראהי מהא דאמרין ביר"ט מאחרין ליבוא כו', וגם מדאמרין אסור לעשות חסדו. משמע חסדי שמים מותר: (י"ג) מותר. עבה"ט. וכתב בשו"ת חת"י בית יחזקיה דמשקה' שבו שפורין ביע"ר וראי אסור ע"ש ועין אש"ל אברהם בשם שבי"עקב שקטב דמי שעושה לרפואה מותר ע"ש, וכה"ג כתב בבב"י דמ"ש על מהר"ו ש'קה אוכל באשמת מיני תרומה י"ל ש'קה חולה כו' ע"ש ובמח"ב בשם שו"ת בית יחזקיה ששטר לשתות מוס י"ן ושמן מערבין לרפואה וכ"כ באגרת הרמ"ו ששטר לשתות קדם התפלה הרקוז ושקיים לרפואה ע"ש:

על מלכות שמים תחלה, כי רצאי ע"י נאמר ואחי השלכת אחרי גוף, לקט' הקמת. וכ"כ הפרי"ח דקאנו"י: יכול לשתות ובפרט בעמרים שאין הדעת מתישב בלא קאנו"י, אבל קאנו"י עם צוק"ר או כל מיני תרומה כפי שלא לשתות הקאנו"י אלא ריקנא, אסור, ע"ש. ומהר"ו ז"ל כתב דאפילו גם בחצות הלילה אסור למטעם מידי עד אחר התפלה כמ"ש בוה"ר. ושמעתי שאחד מן הגדולים המיר שמתת הקאנו"י. ודוקא מידי דמרכבה דם אסור, יד-אחר: (י"ג) בשבת. ואחר תפלת מוסף אסור כיון שהגיע זמן קדוש, ור"ל: (י"ג) מותר. אפילו דבר דשין בו גאנה, כיון שאינו עושה משום גאנה אלא לרפואה אע"פ שאינו חולה שרי, מ"א: (יד) וישתה. הא דאמר אם רצה משמע שאינו מחזיק, הטעם משום דעכשו בזמן הזה בלא"ה אין מכוני כ"כ, ומכל מקום אם רצה לאכל ולשתות קדם כדי שיכונן מותר, עמ"א:

באור הלכה

זה אינו מותר אלא כשהצורך וכו'. עין במשנה ברורה מה שכתבנו: רוצה לושר שהצורך ללכת וכו' אבל למן לו שלום אף בכהאי גוונא אסור. ומשמע דדוקא בזה, כיון שעל-כל-פנים הוא משיבים לפתחו לזה, אבל אם הוא משיבים לפתח חבירו לראות שם אינה עסק ראובן זה ונתן לו גס"פן שלום, מותר, כן כתב הפרי"מגדים, אבל מדברי הב"ח ומהג"ר משמע דאסור אף בכהאי גוונא: * ולא לאכל. עין במשנה ברורה כמה שכתבנו: וגם הסמיכו דבריהם וכו'. ונפקא-מנה בזה הטעם הג"ח לאסר אחר שקבל עליו מלכות שמים בקריאת שמע, כל זמן שלא התפלל תפלת י"ח, על-כן נראה לי דאפילו מי שפרכה לאכל לרפואה קדם התפלה יקרא על-כל-פנים קריאת שמע קדם: * וכן אכלין ומשקין לרפואה. עין בפירוש ופרי"מגדים, דאפילו אם יכול לאכל לאחר התפלה גס"פן מותר כיון שהוא מכוון לרפואה. כתב הטי"א: דאש נראה לי דאפשר, העירף לאכל מפני חלשת הלב מותר. כתב האחרונים, דאש חלש שאינו יכול להעמיד על נפשו עד עת שגומרים העבור תפלתם בבית הכנסת, טוב יותר להחיר לו שיסתפל לעצמו בביתו בבקר ויאלץ מעט, ואחר כך ילך לבית הכנסת לשמע קריש ויכריז וישא' חבירי קדושה, משיאכל קדם התפלה וילך לבית הכנסת להתפלל עם העבור (בה"ט בשם לקט' הקמת, והוא פשוט מברכות כ"ז ע"ב בגמ' חלש ליבאי וכו', ע"ש): * להצמא ותרגע.

צוק"ר אין לה גאנה גדולה מזו קדם התפלה, רק אם נותן הצוק"ר בתוך השי"א למתקן, דזהו אסור קדם התפלה, אבל אם לוקח מעט צוק"ר בפיו בעת השתיה ובלי זה אין יכול לשתות השי"א, אין זה בכלל גאנה. היוצא מדברינו, דבתיבת הצוק"ר בתוך השי"א, או לאכל מעט מיני תרומה בעת השתיה כדי שלא לשתות השי"א והקאפ"ע אלא ריקנא, אין שום צד להקל בזה קדם התפלה²⁹, אם לא מי שיש לו חלישת הלב והוא צריך זה לרפואה; ומכל מקום טוב שיאמר מתחלה על-כל-פנים פרשת "שמע ישראל"³⁰. כתב בספר פתחי תשובה החידש, דיש למנע מלשתות השי"א בבקר קדם התפלה באסיפת חברים, עין שם טעמו; ומלבד זה רגיל להסתפק מזה אסור אחר, דהלא כתב הרשב"א והובא בבית יוסף, דלכך אסור לו לאדם לעסק בהפצויו קדם שיסתפל, כדי שלא יפנה לבו לשום דבר עד שיסתפל, וכן כתב בשלחן-ערוך סוף סעיף ב', שהוא אסור להתעבב בדברים אחרים קלל עד שיסתפל, והרגילין באסיפת חברים בעת שמתת השי"א רגיל לפעמים על-ידי רבוי השיחה לעבר על-ידי זה גם זמן קריאת שמע ותפלה: (ג) בשבת. כלומר, דלא תימא דכשבת אסור בלאו הכי משום דאסור לטעם קדם קדוש, קא משמע לן דאינו אסור רק דוקא כשהגיע זמן קדוש, והכא כיון שלא התפלל לא הגיע עדין זמן קדוש³¹. ואחר תפלת מוסף אסור משום קדוש; וקדם מוסף, עין סימן רפו סעיף ג: (ד) מותר. אפילו אכלין ומשקין טובים (ל) וישך בהו גאנה, כיון שאינו עושה משום גאנה אלא לרפואה, אף-ע"פ שאינו חולה גמור שרי³², וכל-שכן ששטר לשתות קדם התפלה הרקוז ושקיים לרפואה³³: ד (כה) והתרגע. הרבה (לבוש): (כו) וישתה. ששמע שאינו מחזיק, מנתקאמן ש'קה אסור רוצה, ומהעם משום דעכשו בזמן הזה בלאו הכי אין מכוני כ"כ. ומכל מקום אם רוצה לאכל ולשתות קדם כדי שיכונן מותר, ועין בבלהי רבה: ה (כז) התחיל לאכל. אפילו (ל) היה בהמה, דהינו ש'קה יותר מחצי שעה עד עלות השחר, דביתו החצי שעה (ל) אסור להתחיל לאכל³⁴, וכמו שכתב הרמ"א בסימן תרנב לגבי לולב, והוא הדין לגבי קריאת שמע דאורייתא. ודוקא אם הוא אוכל יותר מפבצה, דהו

שער הציון

(כ) בית יוסף, וכן משמע מנג' אברהם לפי מה שבאר הפרי"מגדים וכן כתב בספר מאמר מרדכי, ודלא כט"ו: (כט) רמב"ם: (לט) שערי תשובה: (ל) מגן אברהם: (לא) וכן מוכח משי' לקמן בסימן תרנב ומפרי"מגדים בסימן זה, ובלאו הכי פשוט: (לב) דרך חיים וחידישי ר' עקיבא איגר:

הלכות תפלה סימן פט

(כח) *צריך להפסיק, (כט) *ויגיש אומרים שאינו צריך (טו) להפסיק: ו' אפילו (ל) ללמוד אסור (לא) משיגיע זמן (טז) תפלה. והיגו מי שרגיל להתפלל (לב) בבית מדרשו ואינו רגיל לילך לבית־הכנסת, דאיכא למחש דלמא (לג) מטריד בגרסה (לד) ויזכור זמן קריאת שמע ותפלה, אבל מי שרגיל לילך לבית־הכנסת, מותר. ואם הוא (לה) מלמד (לו) לאחרים, אפילו אם אינו רגיל לילך לבית־הכנסת מותר. ^פ בינון שהשעה עוברת, דזכות הרבים דבר גדול הוא, ואם לא ילמדו עקשו ותבטלו ולא יוכלו ללמוד (ועי' לקמן סימן קו): ז' *מותר (לו) להסתפר ולקנס למרחץ סמוך לשחרית, שלא גזרו אלא סמוך למנחה (לז) שהוא דבר המצוי: ח' *בשעת

באר היטב

ומהרש"א ע"ש, וע"ת לא דק ע"ש: (י) לאחרים. כ"כ הר"י. ומיהו מותרות משמע ולא ס"ל האי סבבא לחלק בכך. דא"כ לא הוי ראיה משהיא דרב דמשי ודה ומתגי לו פרוגו וכי, דלמא שאני הסם שלמד לאחרים וק"ל. והרמב"ם פתב ח"ח שבטל תפלה בפביל למורו, אפילו למד כל היום ולאחרים מצלה

באור הלכה

אף דמים מותר בלאו הכי לשחות, נפקא מנה למי שאינו יכול לשחות אלא ויקא ומכרח לאכל מעט קדם איהו דבר (פרמ"ג): * צריך להפסיק, הינו כשעולה עמוד השדרה, כן כתב מהר"ש. ועין לקמן בסימן רלה דאם התחיל לאכל בחוף המעי שעה שקדם צאת הטובבים, משמע שם מהפרימגדים דצריך לפסק תפלה³⁶⁸, ואם יבן לאוהו הוא הדין תפלה; ואפילו אם תמצו לומר דמשתם אכילה קדם התפלה אין לעשותה כדאורחא אפילו לדעה הראשונה, מכל מקום משום קריאת שמע של שחרית דהוא דאורחא צריך להיות הדין דאם התחילו סמוך לה, מסיקין. ואפשר דהקא משום דאפילו לאמר שיעזב עמוד השדרה גס יבן אין לצאת בזה דבר קריאת שמע למחלה, וידלעיל בסימן נח סעיף ד, לכן לא התירו בל"פ; וא"נ, אפשר דהרא"ש גזט הכי משום דזה הדין כולל אפילו בהתחיל בתפלה: * ויגיש אומרים שאינו צריך. עין במשנה בתורה מה שכתבנו דקורא קריאת שמע בלא ברכותיה. ונראה לי דמחייב גס יבן להניח תפלין מקדם שיאכל, דתרי הוא גס יבן דאורחא, וזמנן גס יבן מתחיל בעת ההלכה זמן קריאת שמע, וידלעיל בסימן ל סעיף א: * בשעת הדתקה. עין בגמרא אבהם סעיף קטן ז' ושקבא, דאם הוא בדרך ורואה שיעבר זמן קריאת שמע, יקרא קריאת שמע על הדרך ג' ברכותיה, ואחר כך כשיבוא לפלוג יתפלל בעמוד, מיהו נראה לי דיקרא אותה בדרך וב' ברכותיה. ועין במהרש"ר עקבא איני שהשכים גס יבן וקבוח אין להפסיק בין גאלה לתפלה אחר שהשלים גאלה מקדם ותכב לקטר תפלה אליה, על"פ צריך לעשות בעצת השגן אבהם לקרות בלא ברכות. ואם רוצה לפע מביתו אחר שהגיע זמנה, ואין השינא מסמנת לו רק זמן מועט ואין בזה כדי שיקרא קריאת שמע ותתפלל, לאוהו בזה אף בהגאון ר' עקיבא איני מוטב שיחפול בביתו בעמידה ויקרא קריאת שמע על הדרך עם ברכותיה מתקונה. אף לי לדחות, דהלא כתב האלהי רבה בשם פי"ח דיש לחש תפלה על אסור כל הדברים אומרים כסעיף ג' גם קדם קריאת שמע ותפלה של ערבית: הוי רבלי שכן קדם ששקם קריאת שמע של שחרית יש אסור לפע בדרך, ואם יבן כששקבד לעבר ולפע קדם ששקם המצוה קריאת שמע ותפלה מפני שאין השינא מסמנת לו, מוטב לכלי עלמא שיהיה נחוי או תפלה שהיא ודבנן ולא קריאת שמע שהיא דאורחא; והיא דלשון צורך שאני, שלא הגיע או זמן קריאת שמע. ואף שקבאקת אין המצוה נדחית בזה רק מתאחרת לפי שעה, גם בזה יש מעלימא בפה שהיא דאורחא, כדמובח ספ"ח ל"ח ע"א, וצריך עיון. ואפשר שגם בזה יקרא קריאת שמע לבדה בלא ברכות, ובדרך יתפלל הכל כסדר, וצריך עיון. ואולם לפי מה דאנו נוהגין כהיום בתפוסקים דסבירא להו ומסמנן גאלה לתפלה צריך, בראי אין להקדים תפלה לקריאת שמע:

שעלה עמוד השדרה, כל זמן שלא הגיע זמן סמוך להגין שראוי להתפלל בו (לכתחלה: לב) בבית מדרשו. ורצה לומר, ביחידות. (מג) ואם רגילין צבור להתאסף אליו שם, גם בזה מותר. ונדאי ויזכירוהו כשיבואו. ועין סימן צ סעיף יח בהג"ה: (לג) מטריד בגרסה. עין בס"י אדם שכתב, דאפילו יש לו שעור קבוע מה שולמד דליכא למחש בל"פך ששא ומשך בלמוד, אפילו הכי אסור. ולכן מי שהוא בדרך או בר' בישוב, אפילו בקיץ, אף על"ג שבמזוה להתפלל בשעה שהצבור מתפללין, מכל מקום כיון שאסור ללמוד קדם שמתפלל, מוטב שיחפול תכף כדי שלא יתבטל מלמודו. ובזמן הזה, דעוברי דרכים על"פ יריב אינם לוקמים תורה בדרך, והנה מהר"א שמתנינו על זמן שהצבור מתפללין, מכל מקום כיון שנמשך מזה שעוברים זמן קריאת שמע ולפעמים גם זמן תפלה, לכן יזהרו שתכף בקומם קדם שיעסקו בשום דבר ותפללו; ומכל שכן דבקהלות גדולות מתפללין תכף כשהאיר היום, ואם יבן לעולם הוא בשעה שהצבור מתפללין, עד כאן לשונו. ויראה לצמצם בעת ששכרן על התפללין שיהיה יכול להכיר את חברו ברחוק ד' אמות, וכמו שכתבנו למעלה: (לד) ויזכור זמן. ואם (מד) אמר לחברו שאינו לומד⁴⁰, שאם ישרד בגרסא ויזכירו שלא יעביר הזמן, מותר ללמוד: (לה) מלמד לאחרים⁴¹ וכי. ונדקא אם לא יזכור קריאת שמע על"פ ז' זה, דאם נרא שיעבר הזמן מתיב לקרותה מקדם כיון ששכר הגיע הזמן, וכמו שהוכחתי לקמן בסימן קו בבאר הלכה: ז' (לו) להסתפר וכי. ונדקא סמוך לשחרית, דהיגו קדם שעלה עמוד השדרה, אבל משעלה עמוד השדרה גם זה אסור⁴² וא"ר. וכתב הפרימגדים, דרין וברסקי וסעודה אסור סמוך לשחרית כמו סמוך למנחה. ועין לעיל בסימן ע בבאור הלכה. ולקנות צרכי סעודה בערב שבת קדם תפלה שרי⁴³, דתפצי שמים מהו, הא בחל אסור⁴⁴: (לז) שהוא דבר וכי. שרב העם

שער הציור

(נג) עין לקמן בסוף סימן רלב בגמרא אבהם³⁶⁸: (לז) הרא"ש, ועין בבאור הלכה: (לח) מגן אבהם. ופרימגדים מקאן בזה, וכן פתב בספר נהר שלום: (לו) ב"ח וישו בסימן תרנב ואלהי רבה ושי"א: (לט) מגן אבהם: (לט) מגן אבהם בסוף סימן קו: (לט) אלהי רבה בסימן ע"ש: (מ) הלבוש שם: (מח) דרך התיים: (מז) ישועות יעקב וכן פתב בספר שלחן שלמה: (מז) דרך התיים: (מז) דרך התיים:

הלכות תפלה סימן פט

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק כז]

אָבֵל בְּקַחַת מִזֶּה מִתָּר עַד עֲמוּדֵי־הַשָּׁחַר³⁶.

35) וכן מותר לאכול פירות ומיני מתיקה אפילו בכמות מרובה, ואף לאכול תבשיל מחמשת מיני דגן כתב לקמן (סי' רלב ס"ק לד) שמותר, אך שלא יקבע עליו סעודה, אלא שלענין אכילת תבשיל זה קודם מוסף, כתב בשע"צ לקמן (סי' רפו ס"ק ז) שדינו כאכילה בסוכה שדינה מבואר לקמן בסי' תרלט, ושם (במשנ"ב ס"ק טו) החמיר בתבשיל זה שדינו כפת.

[שעה"צ ס"ק לג]

עַיִן לְקַמֵּן בְּסוּף סִימָן רַב בְּמַגַּן־אֲבִיבָה³⁶.

36) שכתב שם (ס"ק יז) שנאסרה דוקא שתיה המשכרת, וכן מבואר במשנ"ב שם (ס"ק לה). וכן כתב השו"ת הלכות (סי' תרצב ס"ב) לענין שתיה קודם קריאת המגילה.

[משנ"ב ס"ק כח]

וְעַל־יְדֵי־זֶה מִתְבַּטֵּל מִלְמוּדוֹ, מִתָּר לְאָכְלָתוֹ³⁷.

37) וכשאינו מתבטל על ידי זה מלימודו, כתב בביה"ל לעיל (ס"ג ד"ה וכן) בשם החיי אדם שאפשר שמותר.

[ביה"ל ד"ה צריך להפסיק]

מִשְׁמַע שֶׁם מִסְפְּרֵי־מַגִּידִים דְּצָרִיךְ לְפַסֵּק תְּפִלָּה³⁸.

38) וכן פסק במשנ"ב לעיל (סי' ע ס"ק כד) שאם התחיל בתוך החצי שעה שלפני צאת הכוכבים, צריך להפסיק מיד, אמנם בשעה"צ לקמן (סי' רלה ס"ק כז) הביא את דברי הפמ"ג הנ"ל, וכתב על זה שאין הדברים מוכרחים כלל, וסיים שאין צריך להפסיק אלא רק כשיגיע זמנה.

[משנ"ב ס"ק לא]

הֵינּוּ מִשְׁעָלָה עֲמוּדֵי־הַשָּׁחַר, אָבֵל קִדְּם לְזֶה מִתָּר אֶפְלוֹ לְהַתְחִיל³⁹.

39) וללמוד קודם שקרא קריאת שמע של ערבית, כתב לקמן (סי' רלה ס"ק יז) שאף על פי שאסור לאכול או לישון בחצי שעה שקודם זמן קריאת שמע, מ"מ מותר ואף מצוה ללמוד באותו הזמן. וללמוד קודם הדלקת נר חנוכה, כתב בשעה"צ לקמן (סי' תרעב ס"ק יד) שאסור גם בחצי השעה שקודם צאת הכוכבים. וקודם בדיקת חמץ, הביא במשנ"ב לקמן (סי' תלא ס"ק ז) דעות חלוקות בזה.

[משנ"ב ס"ק לד]

וְאִם אָמַר לְתַבְרֵי שְׂאֵינוֹ לְזִמְרָתוֹ⁴⁰.

40) ואם חבירו גם לומר, מ"מ אם חבירו רגיל ללכת לבית הכנסת, לכאורה יכול להיות 'שומר' עבורו, שהרי על הרגיל ללכת לבית הכנסת לא אסרו ללמוד קודם התפילה.

[משנ"ב ס"ק לה]

קִלְמוֹד לְאֶתְרִים⁴¹.

41) ולענין חבורה הלומדת יחדיו, כתב המקור חיים (סי' ו) שמוותרים ללמוד, כיון שכל אחד יזכיר לשני.

[משנ"ב ס"ק לו]

אָבֵל מִשְׁעָלָה עֲמוּדֵי־הַשָּׁחַר גַּם זֶה אָסוּר⁴².

42) ולענין רחיצה עם סבון במקלחת קודם הטבילה, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' א אות ב) ללמד זכות על המקילים לרחוץ כדרכם אפילו עם סבון, כיון שעיקר המקלחת היא אנב הטבילה שהיא לתוספת טהרה קודם התפילה, ועוד, שהרחיצה במקלחת היא רחיצה ארעית, אבל מ"מ להאריך בכך הוא דבר מנוגה. והגר"ש אלישיב (לשכנו תדרשו ח"א קונטרס הלכות תפילה לגר"י ישראלזון עמ' רעה סי"ד) הורה שאין לרחוץ את כל גופו לפני התפילה, אך אם רוחץ את גופו בשביל הטבילה במקוה, מותר רק על ידי מקלחת. והעת הגר"ש אויערבך (מאור השבת ח"ב עמ' תקפו-תקטפ) שאולי אפשר להקל לעשות מקלחת גם ללא טבילה, אך בלי סבון. ומי שקשה לו להתפלל בלי רחיצה, הורה הגר"ח קניבסקי (נקיות וכבוד בתפלה פ"י הע' 22) שמי שקשה לו להתפלל בלא רחיצה, מותר לו להתקלח קודם התפילה. והגר"ג קרליץ (שיח תפלה עמ' תרצג) הורה שמותר לרחוץ רק את פניו ידיו ורגליו, והוסיף, שזה נאמר דוקא אם קובע עצמו להתרחץ, אבל אם משהו מפריע לו באיזה מקום, יכול לרחוץ, ואפילו אם צריך לצורך כך לרחוץ עם סבון.

[משנ"ב שם]

וְלִקְנוֹת צְרָכֵי סְעוּדָה בְּעֶרְב־שַׁבָּת קָדַם תְּפִלָּה שְׂרִי⁴³, דְּחֻפְצֵי שְׂמִימֵי הָהָא, הָא בְּחַל אָסוּר⁴⁴.

43) אמנם לקמן (סי' רנ ס"ק א) כתב שמותר דוקא אם לא ימצא אחר כך. והוסיף (שם), ובביה"ל שם ס"א ד"ה ישכים) שיקרא קריאת שמע תחילה.

וכן לענין יום טוב, כתב לקמן (סי' תקט ס"ק יד) שמותר לטרוח לצורך הסעודה קודם התפילה, ולהתחיל בשל כך את התפילה מאוחר יותר.

44) ולאסוף כסף לצדקה, כתב הערוך השלחן (סכ"ב) שהוא בכלל חפצי שמים שמותר.

הלכות תפלה סימן פט צ

ביאורים ומוספים

השערי תשובה שאין לעשות כן כי אם כשיש צורך בדבר, אלא שבביה"ל שם (סי' ד"ה חמנה) כתב שלדינא לא קיימא לן כהשגת אריה, ורק במקום הדחק 'אפשר' שיכול לסמוך על זה.

סימן צ

מקום הראוי להתפלל, ולהתפלל עם הצבור, ודין ההולך בדרך

[משנ"ב ס"ק א]

מפני שקשהוא עומד עליהם הוא טרוד וי'רא שקמא יפלו¹.

1) ולא התבאר מאיזה שיעור גובה יש לאסור, והתורת חיים (סופר, ס"ק ב) כתב שמסתבר שבגובה טפח אינו חושש ליפול.

[משנ"ב ס"ק ש]

אף דאין בו משום גבהות².

2) משמע מדבריו שיש ב' טעמים לאסור לעמוד בתפילה על דבר המוגבה מהקרקע. וטעם נוסף התבאר לקמן (סי' צח ס"ק י) שהוא כדי שלא תהיה חציצה בינו לבין הקרקע.

[משנ"ב ס"ק ה]

ולכן נקרא הש"ץ ככל מקום יורד לפני התבה³.

3) וטעם נוסף כתב הבי"ל לקמן (סי' קג) בשם מהרי"י בן חביב, משום שיורד ממקומו ללכת לתיבה.

[משנ"ב ס"ק ו]

וגבה ג' טפחים אסור לעמוד עליו להתפלל, אכל פחות מזה⁴ אין גבהו נכרי⁵.

4) ולעמוד על גבי כרים וכסתות, כתב לקמן (סי' תריד ס"ק ט) שאסור, משום שנראה כמתגאה אפילו אם אינם גבוהים שלשה טפחים.

וביום כיפור אם רוצה להניח עשבים על הקרקע ולעמוד עליהם להתפלל, כתב לקמן (סי' צח ס"ק י) שרשאי לעשות כן, משום שבטלים הם לגבי הקרקע [ובבאר היטב שם ס"ק ה כתב שהוא הדין על גבי מחצלות], אמנם בסי' תריד (שם) היקל בזה רק לאדם מצונן.

5) ולעמוד על גבי ארעא סמיכתא, דהיינו שהקרקע קצת יותר גבוהה מסביבותיה, מבואר בבית יוסף שמותר אף לדעה האוסרת לעמוד על גבי ספסל שאינו גבוה שלשה טפחים [שהרמ"א בסי' א פסק כדעה זו].

[משנ"ב ס"ק ז]

נקף קוצות⁶.

6) וגובה המחיצות, כתב הכף החיים (ס"ק יב) שצריך להיות עשרה טפחים.

[משנ"ב ס"ק לז]

אסור כמו סמוך למנחה⁴⁵.

45) וכן משמע לעיל (ס"ק יז) שנקט לאסור גם בחצי השעה שקודם עלות השחר.

[משנ"ב ס"ק לו]

או יושב בעגלה או בספינה⁴⁶.

46) וכשצריך להתפלל בשעת הנסיעה, ראה בשו"ע לקמן (סי' צד ס"ד) כיצד ינהג.

[משנ"ב ס"ק ש]

שטוב יותר שי'תפלל משעלה עמוד השחר אף שאינו צריך עקר ימן תפלה⁴⁷.

47) וברכות השחר [חוף מ'הנותן לשכוי], כתב השו"ע לעיל (סי' מז סי"ג ובמשנ"ב שם ס"ק ל) שיכול לאומרו אפילו קודם עלות השחר. ולומר 'פסוקי דזמרה' קודם עלות השחר, כתב השערי תשובה (סי' תרסד) שאין לאומרו, וכן כתב הכף החיים (כאן ס"ק ו). מאידך, התהלה לדוד (סי' נח ס"ק ב) והדעת תורה (סי' תרסד ס"א) ובשו"ת תשובה מאהבה (ח"ב סי' רכא לסי' נא) כתבו שאפשר לאומרו גם קודם עלות השחר. ופרשיות הקרבנות, כתב השו"ע לעיל (סי' א סי'ו) שנאמרות רק ביום, ובמשנ"ב שם (סי' יז) כתב שאם אין לו פנאי יכול לאומרו גם בלילה.

[משנ"ב ס"ק מ]

ובפנט קשורצה או לברך על התפלין, דנה אפלו לדעת המקלין אסור⁴⁸.

48) ובדיעבד אם בירך לפני הזמן, כתב לעיל (סי' ל ס"ק יג) שלא יחזור לברך. וראה עוד מה שכתבנו שם.

[משנ"ב ס"ק מא]

אף-על-פי שצריך לא הגיע עקר הזמן⁴⁹.

49) וברכת יוצר אור, כתב לעיל (סי' נח ס"ק יז, ובביה"ל שם ס"א ד"ה זמן) שיכול לברך רק מזמן 'משיכיר'. ובדיעבד אם בירך מעלות השחר, כתב בביה"ל שם (ס"ד ד"ה בלא) שיצא ידו חובה.

[משנ"ב ס"ק מב]

על-כן מתפללין בדרך עם סמיכת גאלה לתפלה⁵⁰.

50) וכן משמע גם בביה"ל לקמן סי' רצג ס"ג ד"ה כגון. וראה עוד מה שכתבנו שם.

[משנ"ב ס"ק ש]

ועין בר"ה בשערי-תשובה סעיף-קטן⁵¹.

51) שהביא שם את דעת השאגת אריה שאף לכתחילה יכול לקרוא קריאת שמע של ערבית סמוך לעלות השחר, וכתב

הלכות תפלה סימן פט ז

קכא באר הגולה

הדחקה, כגון (לה) שצריך להשכים לדרך, (לט) יכול להתפלל (מ) משעלה עמוד השחר, וימתין מלקרות (יט) קריאת שמע עד שגיע זמנה (מא) אם אפשר לו לקרות קריאת שמע על הדרך, דהני שיתכנס בסוסק ראשון, וכמו שנתבאר לעיל סימן נח) (כ"י בשם מהר"א); וף-על-פי שאינו סומך גאולה (יט) לתפלה, (מב) הכי עדיף טפי שיתפלל בביתו מעמד ממה שיתפלל בזמנה והוא מהלך ויסמך גאולה לתפלה:

צ מקום הראוי להתפלל, ולהתפלל עם הצבור, ודין ההולך בדרך, ובו כ"ז סעיפים:

א המתפלל לא יעמוד לא על-גבי מטה ולא על-גבי פסא ולא על-גבי ספסל (א) (ואפלו (ב) אינן גבוהין (ב) (ג), (כ"י בשם מהר"א) (ג) ולא על-גבי מקום גבוה, אלא אם-כן היה (ד) זקן או חולה או שהיה כוננו (ה) להשמיע לעבור: **ב** ישעור (ו) מקום גבוה שאמרו, שלשה טפחים. היה גבוה שלשה ויש בו ארבע אמות על ארבע אמות, הרי הוא בעליה ומתר להתפלל בו, וכן אם היה (ז) מקף מחצות אף-על-פי שאין בו ארבע על ארבע מטר להתפלל בו, שאין גבוה נפר, בין שחלק רשות: **ג** האמני שעושין מלאכה לבעל-הבית יכולין להתפלל בראש הית ובראש התאנה, ואין בזה משום לא יעמוד על-גבי מקום גבוה ויתפלל, "דכיין שעלו לעשות מלאכתם הוי כמו שעלה לעליה, ובשאר אילנות צריכים לירד. והטעם שגשמה הית משאר אילנות, מפני שיש להם צנפים הרבה יותר משאר אילנות ויש טרח גדול בעליהם ובידיהם, ויתבטלו ממלאכתם, ולפיכך אמרו שיתפללו שם, אבל שאר אילנות דליכא בטול, ירדו. ובעל-הבית, אפלו מראש הית והתאנה צריך לירד להתפלל, דהא אינו משעבד למלאכה, שהוא ברשות עצמו, ואם הקלו אצל פועלים מפני בטול מלאכה לא הקלו אצל בעל-

באר היטב

(ב) ג'. והס"ח מתייר גם כסא וספסל אם אינן גבוהים ג' וכ"כ הש"ו ע"ש ובמהרי"ל ה' תפלה משמע כדעת הש"ע וכ"כ הלבוש סי' נח וכן פסק בספר אליהו רבתי. ועכשו נהגו שהש"י עומד עמק משאר בכ"ז משום מפעמקים קראתיו.

עליו כאלו לא למד אותו יום: (יט) ק"ש. ואם יכול להכיר חברו ברחוק ד' אמות יקרא גם קריאת שמע בביתו, מ"א: (יט) לתפלה. ונהגין ככ"י שטעון כן אלעזר דמסטיף גאולה לתפלה עדיף, לכן אין נזהרין בזה ומתפללין גם-כן בדרך, עמ"א:

משנה ברוחה

גאולה לתפלה⁶⁰ [מ"א ע"ש עוד]. עוד כתב: אם הוא בדרך ומתנרא שיעבר זמן קריאת שמע, יקרא קריאת שמע בלי ברכות, וכשיבוא לפלוץ יקרא עוד הפעם קריאת שמע עם ברכותיה ויסמך גאולה לתפלה. ואם הוא רואה שיעבר גם זמן תפלה [שהיא רק עד ד' שעות], ודאי יתפלל שמונה-עשרה גם-כן בדרך, מהלך או מישב [פמ"ג]. וקשוסע בליזה ויכול לבוא כמלון התפלה שם מצריכו, נכון להתאמת להתפלל עד בואו שם ולא יתפלל בעודו בדרך, אם לא שהוא ישן על העגלה ויש לחש שמא בחוף קף יעלה עמוד השחר, ועין בר"ה בשערי-תשובה סעיף קטן ג'⁶¹, או שהוא נרא שמא לא יהיה לו שם מקום מנוחה להתפלל, שיבליכלוהו שם בני הבית:

א (א) ואפלו וכד'. מפני שכשהוא עומד עליהם הוא טרוד ונרא שמא יפלו⁶¹ ולא יוכל לכון בתפלתו. ולפי זה (ב) מה שהתירו בסמוך בזמן החולה, אף דאין בו משום גבוהות⁶², מכל מקום יאסר לעמוד מחמת ביצותא, צריך לומר הטעם: דלא הטריוהו חכמים והתירוהו להתפלל עליהם (ג) בשה שייטב לו, בשיבה או בעמידה; או יש לומר דמרי שם בגוני דליכא ביצותא: (ב) אינן גבוהין ג'. והס"ח והש"ו מתירין, אבל האליה רבה פוסק שהשלחן-ערוף: (ג) ולא על-גבי וכד'. לפי שאין גבוהות לפני המקום, שנאמר "מפעמקים קראתיו ה'": (ד) זקן או חולה, שקשה לו לירד מעל המטה: (ה) להשמיע לעבור. דמתר לו לעמד על-גבי מקום גבוה, ואפלו (א) על-גבי פסא או ספסל, ואין בזה משום גבוהות. ויש (ז) מן האחרונים שקתבו דליכא דיש בו משום ביצותא, אפלו להשמיע לעבור אסור. כתב מהגן-אברהם, שעכשו נהגו שהפוסק שהשלחן-ערוף עומד עליו הוא עומק משאר בית-ההכנסת, משום "מפעמקים קראתיו ה'", ולכן נקרא הש"י בכל מקום יורד לפני התבה:⁶³

ב (ו) מקום גבוה וכד'. פרוש, אפלו הוא ארעא סמיכתא וגבה ג' טפחים אסור לעמוד עליו להתפלל, אבל פחות מזה⁶⁴ אין גבוה נכד': (ז) מקף מחצות⁶⁵. ובימה חדשה שבבית-ההכנסת שעדיין לא הקפה מחצות, פשוט דאסור להתפלל עליה. ומיהו, לענין שמש שמקומו לעמוד שם בקביעות לצרכי בית-ההכנסת, נראה דמתר, כמו לענין אמנין

שער הציון

(מס) מגן-אברהם בסעיף קטן י' ושי"א: (מ) סיי'אדם: (מז) מגן-אברהם: (מט) בסיומן ל סעיף ג' עי"ש: (נ) בסיומן נד: (ס) מגן-אברהם: (סג) מוכח בלבוש: (א) בית-יוסף: (ד) עין בכרי-מגדים: